

TÁJÉKOZTATÓ

Rovatvezető: DEZSÉRY LÁSZLÓ

A BIOLÓGIA

Korunk egyik vezető tudománya a biológia; ennek jegyében folyik a középiskolai oktatástól kezdve az új társadalom-elméletek kialakításáig sok minden. Széles rétegek kezdik ezt a szót megszokni, sőt használni. Beszélnek »biológiai szemlélet-ről« »biológiai gondolkodásmód«-ról, stb., mindazonáltal többé-kevésbé ködös fogalom áll e szót használt kifejezések mögött.

Mindenekeölt a biológia elnevezés etimológiáját, származását kell tisztáznunk; eszerint a »biológia«, mint szó a görög biosz (βίος) = élet és logosz (λόγος) = beszéd, illetve logia (λογία = gyűjtelék szavakból ered s magyarra fordítva **élettudomány-t** (nem élettant!) jelent. Közel másfél évszázad óta, Lamarck és Treviranustól kezdve használják többé-kevésbé olyan értelemben, amely megközelíti a biológiáról kialakult mai fogalmainkat.

Idők folyamán sok zavart okozott, hogy a biológia elnevezést a múlt század második felében szűkebb körre vonatkoztatták, mint amit eredeti értelmében jelent s az alkalmazkodások tanát, a mai ökológiát ökológia = az élőlények környezetana, háztartásana; cixce = ház) és az **ethológiát** (az élőlények »szokástana«; ἠθολογία = szokás, cselekvésmód stb.) kezdtek érteni alatta. Minthogy azonban fennáll az a szükségesség, hogy az összes élőlényekről, emberről, állatról, növényről való ismeretünket egy átfogó nagy tudományban egyesítsük, ezért ismét kitágították a biológia fogalmakörét nagyjából a lamarcki és treviranusi eredeti megfogalmazásához, amely szerint a biológia az életről szóló diszciplínák, azaz tudományágak összességét jelenti.

E rész-tudományok azonban nem határolódnak el élesen mindenféle a többi, nem biológiai tudományoktól,

ennél fogva természetesen nem teljesen egységes a biológia körének kijelölése. Huxley pl. a biológiai monizmust képviselve a legtágabb értelemben veit jelenségeit az életnek a biológia fogalma alá sorozza s ide tartozónak véli végső fokon a lélektan, társadalomtudományt, de még a jogtudományt és politikát is. Kétségtelen, hogy ez a felfogás túlértelmezi a biológiát, hiszen olyan módszertani különbségek vannak e területek művelésében, hogy tárgyuk nem vonható erőszakoskodás nélkül együvé.

Sokkal határozottabb H. Driesch értelmezése, aki a biológiát az élőkre vonatkozó **objektív** tudománynak mondja. A tárgyi megismerést hangsúlyozva, szorosabban vonatkoztatja a biológiát a testi életre s ezzel elhatárolja a szubjektívebb vonásokat felülmúló tudományozatok felé.

A biológia helyes megfogalmazása és felosztása tekintetében Dudich Endre felfogása látszik a legcélszerűbbnek. Dudich szerint: »a biológia az élőlényekről szóló igazolt ismeretek rendszere.« Foglalkozik tehát minden élővel, de csupán a tárgyi alapon, azaz objektíve igazolható ismeretek kapcsán.

A biológia, vagyis az élettudomány két főcsoportra tagolódik Dudich rendszerében: A) **Pro-biológia**, mely magának az életnek mibenlétével, alapjelenségeivel, létrejöttével, feltételeivel, az élettel szemben való különbségeivel stb. foglalkozik. B) **Biontológia**, mely adottságok veszi az életet s kutatásának tárgya az élőlény. Foglalkozik az élőlények szervezettel, élettani (fiziológiai!) működésével, szerkezeti és egyéb adottságaival stb.

Az élettudománynak ez a második része tekinthető fejlettebbnek és kidolgozottabbnak az elsőt szemben, mert tárgya, az élőlény, sokkal inkább megragadható, mint az élőlénytől el-

vonatkoztatott élet s a probiológia egyéb tárgyainak javarésze. A továbbiakban ezért főleg a biontológiát ismertetjük, ugyancsak Dudich felfogása nyomán.

Az élőlényeket vizsgálhatjuk fajtajuk szerint, illetve egyed-mivoltukban. A biológiának ezzel foglalkozó rész-tudománya az **idio-biológia** (ἴδιος = egyéni, saját). Vizsgálhatjuk azonban az élőlények egymással alkotott életközösségeit, a biocénosis-okat is (κοινός = közös; az ezzel foglalkozó tudományág a **symbiológia** (σύν = együtt).

Mindezekben belül természetesen nagymértékben tovább tagolódnak az élettudomány. Így pl. az idiobiológia keretében megkülönböztethetünk **aktuális tudományágakat**, melyekben az idő nem szerepel alkotó tényezőként; hanem a vizsgálat tárgya a jelenben adott élőlény. Az ide tartozó tudományágak a szerkezetel, működéssel s a környezethez való viszonyulással foglalkoznak.

Az élőlények szerkezeti felépítésével az **alap-alaktan** (pro-morfológia; πρό = előt, μορφή = alak), továbbá a **küllemtan** (eidonomia; εἶδος = idomsb., νόμος = szabály stb.), vagy külső alaktan, végül a **bonctan** (anatomia; ἀνατομία = szétvág) foglalkozik. E három tudományágak a legtagabb értelemben vett alaktan körébe tartozik, megkülönböztetjük azonban a »szerkezettan (biontostatika)« elnevezést e szakok összegoglalására.

Az élőlények működésével a **biontodynamika**, azaz működéstan foglalkozik, melynek két ága: az **élettan** (fiziológia) és a **lélettan** (pszichológia).

A viszonyulástan (hypotalógia; ὑποτάξις = alárendelés) a szervezetteknek környezetükhöz, valamint: a belső adottságokhoz való viszonyulását tanulmányozza. Ágai: a **környezettan** (ökológia), mely a környezet hatását vizsgálja; a **szokástan** (ethológia), mely az ingerekre adott reakciókat illetve az élőlénynek a táplálkozással, védekezéssel, ivarzással stb. kapcsolatos szokásait tanulmányozza; az **életföldrajz** (biontogeografia), mely az élőlények a térben való elterjedtségével, flórák és faunák összetételével foglalkozik. — A környezettan és szokástan együtt:

élelmódtannak is nevezhetjük (ezt nevezik egyesek szűkebb értelemben biológiának).

Az itt felsorolt diszciplínákban az időéneező mellekes volt. Az idiobiológiának azonban vannak olyan ágai is, melyek az élőlényt az időben, annak függvényeként tekintik, tehát történeti jelleűek. Ezek a **genetikus tudományágak**. Összesen hat ilyen tudományágot jelölhetünk meg, **Eggen-fejlődéstan** (ontogenetika; ὄντια = ami van, létezik, stb és γενετή = eredeti, születés); **örökléstan** (genetika); **törzsfelődéstan** (phylogenetika; φυλή = törzs, nemzetség stb.); **szerveződéstan** (bionomia), mely az okozatok láncolatának felderítésével azt törekszik meg tudni, hogy miért lett valamely szerv, vagy testi sajátosság olyan, amilyen (legjellegzetesebb szerveződéstan tudományág az oknyomozó fejlődéstan = fejlődésmechanika); **fauno- és florigenetika**, mely a Föld és egyes területek állat- és növényvilágának történeti fejlődését kialakulását követi nyomon; **rendszertan** (systematika; σύστημα = rendszer), mely több, mint az élőlények leírása és másrészes csoportosítása; az ú. n. »természeti rendszer« a rokonság alapján az összes élőlények törzsfajának vetülete.

Az egész idiobiológián belül, a vizsgálat tárgya szerint megkülönböztetünk növénytant (phytologia; φυτόν = növényi), állattant (zoológia; ζῷον = állat), embertant (anthropológia; ἄνθρωπος = ember). Ezekbe beertendő az őslénytan (paleontológia; παλαιός = régi) növénytani, állattani, vagy embertani része is.

Megjegyzendő még, hogy ezek a tudományok az egészséges élőlényekkel foglalkoznak, ha igénybe vesszük is a beleges és torz alakokból levonható tanulságokat, mint pl. az élettan, az oknyomozó fejlődéstan stb. A beteg szervezetekről szóló ismereteket a haszontudományok (gyakorlati = alkalmazott tudományok) később részletezendő körében a pathológia foglalja magában.

Hiánytalanul felsoroltuk a biológia egyik nagy ágának, az egyedekkel foglalkozó idiobiológiának fő diszciplínáit. A következőkben áttérünk a közösségekkel foglalkozó symbiologia rövid taglalására.

A szymbiológia csak újabban önállóult régebben az ökológiában lapangott s az ökológiából fejlődött ki. Differenciáltsága azonban még nem haladt annyira előre, mint az idiobiológiaé. Mint már említettük, a szymbiológia vizsgálatának tárgya az életközösség, a biocónosis. Elgondolásai azon a kétségtelen tényen alapulnak, hogy az élőlények bizonyos csoportjai egymást kiegészítve, magasabbrendű, eleven egységeket alkotnak, mintegy dinamikus közösségekben vannak. A közösségek pedig egy-egy életterben (biotop; *τόπος* — hely) találhatók.

A szymbiológián belül is felállítható volna nagyjából ugyanaz a rendszer, mint amelyet az idiobiológia felosztásában alkalmaztunk. Beszélhetünk synphysiológiáról, synpsychológiáról, stb., ámde ennek részletezése nagyon messzire vezetne s nem is lenne célszerű, hiszen ezek az ágazatok jórészt nem eléggé fejlettek ahhoz, hogy határozott különönségeket indokoljanak.

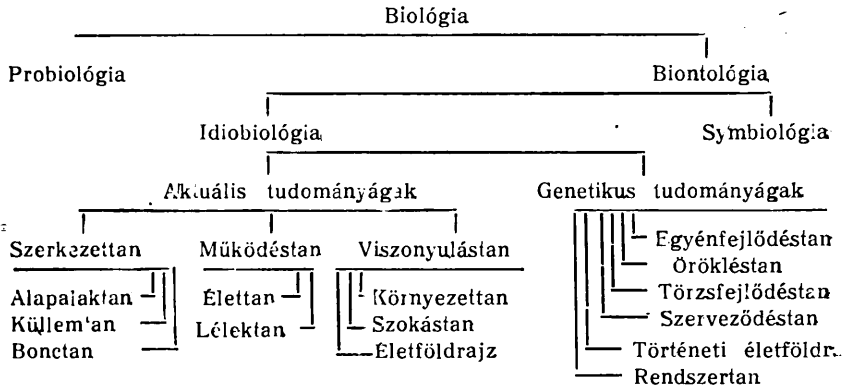
★

Az eddigiék úgyszólván teljesen elméleti síkon működő, öncélú, ú. n. tiszta tudományok voltak, a biológián belül. Céljuk) az élőlényekről való tudáskészlet növelése, függetlenül a gyakorlati haszontól. Nem jelenti azt, hogy voltaképen »haszontalanok«, mert e tudományok elméleti megállapításai egyrészt támogatják, másrészt hathatósan előbbrelendítik a gyakorlati tudományokat.

A haszontudományok, vagy más-ként alkalmazott-, illetve gyakorlati tudományok főleg az emberiség testi javaira irányulnak, jórészt a tiszta tudományok ismeretanyagának felhasználásával. A biológiai haszontudományok legfontosabbjai: az orvosi és gyógyszerészeti tudományok, melyek a körtan (pathológia; *πάθος* = szenved) köré csoportosulnak, azután a mezőgazdasági, erdészeti, ipari és kereskedelmi növénytan és állattan.

★

A biológia egész rendszere táblázatosan feltüntetve a követőző:

Függelék: Biológiai haszontudományok (alkalmazott biológia).

A biológia történeti alakulása.

A komoly értelemben vett biológia kezdete Aristoteleshez nyúlik vissza. Rengeteg eredeti és nagyon éles megfigyelést tesz s ezekkel együtt, a régebbi, szétszórt megfigyeléseket rendszerbe foglalja. Kritikai látása elsőrangú; századokig nem akadt hozzá hasonló a természettudományok művelői közt. Erre nézve legemlézőbb

az, hogy állatrendszertanában a ceteket és halakat külön csoportba sorozza.

A hellenisztikus kor másik kiválósága az alexandriai Dioscorides. Orvos volt s hivatásával kapcsolatban igen alaposan tanulmányozta a gyógynövényeket. Pontos leírás közöl 579 növényről s részletesen fejtegeti

gyógyhatásukat. Őt kell tekintenünk a gyógyszerismeret és a florisztika egyik megalapítójának.

Utánuk századokig elakadt a biológiai tudományok fejlődése. Az e világtól elfordulni törekvő középkor embere nem foglalkozott számbavehetően az őt körülvevő természettel. Ugyszólván teljesen Aristotelesre támaszkodik bizonyos időtől kezdve e hosszú kor tudmánya. Latin nyelvre ültetik át a klasszikus természettudományi iratokat s ellátják szimbolikus értelmezésekkel. A természetet vizsgálata helyett az így létesített kompendiumokat tanulmányozgatják; korántsem a valódi természettudományos gondolkodás irányelvei szerint, hanem sokkal inkább az őt szereplő kifejezések nyelvészeti bűvárlásával. Fontos közvetítő művek voltak **Isidorus de Sevilla** (570—636) »*Libri originum seu etymologiarum*« és »*De natura rerum*« című munkái. **Dioscorides**, **Theophrastos** és **Plinius** természettudományi írataiból merítette művei anyagát, mely azután az apul szolgált **Hrabanus Magnentius Maurus** (856) huszonkét kötetre rúgó »*Universo*« című munkája megalkotásához. Hrabanus a fuldai bencés iskola igazgatója volt. Hatalmas műve a középkor legtekintélyesebb természettudományi irata. Azonban mindezek a művek nem érik el a klasszikus munkák színvonalát. Ezekben az időkben Aristotelest még ugyszólván nem ismerik. Az arabok az érdem, hogy Aristoteles munkásságát az európai kultúra számára átzengették. **Ibn Sina** (908—1037) 20 vasos kötetben foglalkozik vele.

Albertus Magnus az első európai bölcselő, aki Aristoteles szellemét igyekszik átvenni. Mint szerzetesrendének provinciálisra sokat utazik, de a természet megismerésének eme kitűnő alkalmait nem tudja felhasználni. Ugy látszik meglepően rossz megfigyelő; a légyről pl. azt vélte, hogy nyolc lábú.

A 16. századtól kezdve a biológiai tudományok fejlődése lassan újra megindul a hosszú stagnálás, sőt teljes elcsökevényesedés után. A fellendülés egyik eredménye nyilván a könyvnyomtatás, amelynek révén lehetségessé vált a tudományos művek olcsó sokszorosítása, valamint az illusztrációk (fa- és rézmetszetek) segítségével az élőlények jobb ismertetése. Az élénkülés másik okát **Veru-**

lami Bacon kiváló szellemében találjuk meg; ő fejti ki először, hogy az indukció, a megfigyelésre alapított következtetés a tudományos igazságokra ajuttató helyes módszer.

A 16. és 17. század természettudományi munkásságának azok az igen szépen illusztrált művek a jellemző kifejezői, melyek egy-egy terület növényzetét és állatvilágát ismertetik. A fejlődés eme periódusa enciklopédikus jellegű. Ez a korszak néhány emberöltő alatt több igazi ismerettel gyarapította a biológiai tudományokat, mint a megelőző sok évszázad, amely a klasszikusok óta eltelt. Addig, hiábavaló fárajozásokkal, főleg a Dioscorides leírásaiban szereplő növényeket és állatokat keresték s iparkodtak megtalálni Európa különböző vidékein. Ezzel kapcsolatban tévesnél tévesebb megállapításokat tettek. Most azonban az önálló, új megfigyelésekkel megindul az európai jellegű természettudományi kultúra. **Carolus Cusius** (1526—1609) illusztrált florisztikai munkái jelzik ennek a kornak a kezdetét. Nagy hírnévre tesznek szert **Otto Brunfels** és **Hieronymus Bock** munkái (1593). »*New Kreutterbuch*«. **Gesner Konrad** (1516—1565), svájci orvos a régiek által gyógynövényekként leírt növények hatását önmagán próbálja ki. **Ulysses Aldrovandi**, **Dalechamps** és **Bauhin** gazdag növénygyűjtemények birtokában voltak.

Az enciklopédikus adaigyűjtés korszaka után, amely főleg csupán a külső alakra és előfordulásra vonatkozó florisztikai és faunisztikai megállapítások rendszerét nyújtotta, elérkeztek a biológiai tudományok oda, hogy most már hozzáláthattak a belső struktúra és az életműködések beható tanulmányozásához. **Hooke Róbert** angol orvos, akkor még eléggé kezdetleges mikroszkópjával 1667-körül, a parafadugó vékony metszetét vizsgálva felfedezi a növényi sejtet. A falakkal körülveit apró tercskék emlékeztették őt a méhek lépjének sejtjeire, ezért itt is a »kamrácska«, »cellula«, »boxa« elnevezést alkalmazta. Amit Hooke megfigyelt, az tulajdonképpen holt sejtnek a váza volt. Azóta a sejt fogalma, mint alaktani és többé-kevésbé élettani egységgé, eltolódott s inkább az élő tartalomra vonatkozik, mert ismerünk falakkal nem bíró sejteket is, amilyen péld. minden állati sejt.

Megindult **Marcello Malpighi** és **Nehemiah Grew** vizsgálataival a növény- és állattanomá. Malpighi 1675-ben megjelent »Anatome Plantarum« és Grew 1682-ben megjelent »The Anatomy of Plants« c. műve a legkitünőbb megfigyelésekről tanuskodik. A továbbiakban **Hales**, **Ingen-Housz** felderítik a lomboszat táplálékformáló működését, a lélekezés és a növényi asszimilációs tevékenység alapvető tényeit.

Egy sereg név mellőzésével végül eljutunk a biológiai tudományok fejlődésének »márföld kövéhez«, **Linné Károly** (1707—1778) munkásságához. — Jóllehet a megelőző két évszázad a biológiai tudományok újjonanszületése volt, a hatalmasan összetörődött ismeretanyag áttekinthetetlenül nehezedett rá a maga korszakára. Nem találtak olyan rendszerezési elvet amelynek alapján valódi tudománnyá fűzhették volna össze az egymásra halmozott ismereteket. Ezt a »gótia« vajdó, nagyon égető problémát végül is Linnének sikerült megoldania. Állat- és növényrendszere jól megkülönböztethető, lényeges és állandó külső bélyegeken nyugszik; áttekinthetőségével egy csapásra rendet teremtett a »ritkaságok gyűjteményen«. Az áttekinthetőséget támogatja az általa bevezetett **kettős nevezéktan** (binominális nomenklátúra), amely a **nem** (genus) és **faj** (species) következetes megjelölésével minden élőlényt a neki megfelelő helyre utal.

Linnével megkezdődött a biológiai tudományokban a szabatos leírás és osztályozás korszaka, melynek irányát már határozott és komolyan tudományos volt. Ez a leíró és osztályozó szellem uralkodott azután a múlt század elejéig, de az iskolákban még sokkal tovább egészen a 80-as évekig. A múlt század elejétől azonban nagy változások, belső formálódások történtek a biológiai tudományokban. A kutatás lassan kiterjeszkedett az élőlények belső felépítésére s túl azon az életfolyamatok vizsgálatára, további a környezethez való viszony tanulmányozására. Ekkor kezdett a száraz leíró tudomány valóban élettudománnyá, biológiává válni.

Az újjáalakulást három törekvés elvetése előzte meg. 1793-ban **Sprengel**-nek megjelent egy műve, amely a virágok szerkezetéről és megtermékenyítéséről szól. Ez a mű már több, mint leírás: modern irányoknak

megfelelő természetvizsgálat. Sajnos a korszak még nem értette meg teljesen elsikkadt, úgyhogy a továbbiakra semmi hatással sem volt.

Körülbelül hasonló sors jutott **Lamarck** (1744—1829.) és **Geoffroy Saint-Hilaire** (1770—1844.) osztályrészeül. A származástan úttörőinek tekinthetjük őket, de a linnéi merev szemlélet uralmának idején a fajok állandóságát és változhatatlanságába vetett hit elfogadhatatlanná tette elgondolásaikat.

A biológiai szempontoknak folytatásában is hatékony kidomborításra **Cuvier** báró (1769—1832.) munkásságával kapcsolatos. Felismerte a részek szigorú korrelációját (balancement des organes) a szervezetekben: kutatja a fejlődés menetét, valamint az elemző és felépítés közötti összefüggéseket. Ebben olyan kitünő látásra tett szert, hogy néhány ásatárcsont alapján találon rekonstruálhatta az élőlény habitusát és életmódját.

Ezt a szellemet fejlesztte és viszi tovább **Leucart Rudolf** (1823—1898.) a zoológiában, **Schleiden M. J.** (1804—1881.) pedig a botanikában.

Cuvier, **Leucart** és **Schleiden** munkássága előkészítette azt a feszültséget mely azután hatalmasan kiborított **Darwin Károly** (1809—1882.) »A fajok eredete« c. 1859-ben megjelent könyve nyomán. Soha ilyen óriási hatása nem volt még természeti tudományi műnek! Olyan gondolatokat vetett be az amúgy is előkészített talajba, amelyek forradalmosították az egész tudományt. Felvetette a létért való küzdelem kapcsán a fajok és egyedek természetes kiválogatódásának, a szelekciónak a gondolatát s érvényre juttatta **Lamarck**nak azt a már feledésbe ment hipotézisét, hogy a megváltozott használatlaltal a szervek is megváltoznak s az így támadt új tulajdonságok öröklődnek.

Darwin tanításai aránylag későn jutottak be az iskolák falai közé, mert az egyház, sőt az állam is küzdött ellenük. (Ma, különösen az örökléstudományi ismeretek alapján jól látjuk **Darwin** különben szemérmes elméletének igen nagy gyengéit. A szelektív tulajdonságok ugyanis nem öröklődnek olyan értelemben mint annak idején gondolták. Elegendő itt csak arra rámutatnunk, hogy az ember immár generációknak szinte végtelen láncolata óta használja a beszéd

készségét mégis minden generáció újból meg kell, hogy tanulja a beszédet. A lamarcki gondolat is tévesnek bizonyult; a használat is bizonyos határig fejleszti ugyan az egyén szerveit de azt nem alakítja mássá, amellyel pedig a használat okozta fejlettség, vagy jellem nem öröklődik. A szelekció gondolata sem szolgáltat kifogástalan alapot a fajok kifejlődésének magyarázatához, hiszen a létért való küzdelem csak selejtez, kiszűr a meglévőből, de nem teremt újat.) Megjegyzendő, hogy a darwinizmus elleni kifogások jórészt nem annyira a tulajdonképeni elmélet, mint inkább a buzgó népszerűsítők túlzásai váltották ki, akik közül **Haecckel Ernő** (1834—1919.) nevét kell főként kiemelniük.

A fajok természetes keletkezésének kutatása fakasztotta a biológiai tudományok egyik legújabb hajtását, a törzsfelődést, amely összehasonlító anatómiai, fejlődéstani és öslény-tani adatok alapján iparkodik megállapítani az előlányek rokonságát és genealógiáját.

Ez az egész terület azonban napjainkban ismét harcok színhelyévé válik. **N. Heribert-Nilsson** svéd természettudós teljesen elveti a törzsfelődés gondolatát. Megállapítja, hogy pl. magvas növények a földtörténet legrégebb periódusában, a növényvilág alakulásának legelején megjelennek már, holott ezek a fejlődés csúcsát képviselnék egyébként; viszont a mohák, jóllehet sokkal primitívebb alkotásúak, csak egészen későn jelentkeznek. Véleménye szerint a fajok állandóak (linneanus gondolat!) s a »rokons« fajok nem okvetlen a közös leszármazás eredményei, hanem inkább csak a strukturális hasonlóság kelti azt a gondolatot, mint ha egymástól, vagy közös őstől származtak volna. Az élők világának származásbeli összetartozása igen kétséges a törzsfelődés csak látszólagos. Tekintve, hogy az élők közt roppant sokféle struktúra valósult meg, ezeknek hasonlóságuk szerint való rendezése úgy fűzi őket átmenetek révén egymás mellé, hogy látszólag nagyon valószínű »fejlődésvonal« mutatkozik az egyszerűbb, »alacsonyabbrendű« szervezetektől a »magasabbrendűek«-ig. Ha mélyebben behatólunk a tényállásba — mondja Heribert-Nilsson — rájövünk, hogy a fejlődés elmélete nem más, mint antropocentrikus

felfogásunk végső maradványa. De vajjon megélhet-e a biológia a fejlődés gondolata nélkül? Megélhet! Mint ahogy a kémiában sem kell arra gondolnunk, hogy az elemek egymásból fejlődtek ki a hidrogéntől az uránig, úgy arra sincsen szükség, hogy a biológia rokonsági sorai alá építsük az amóbától az emberig terjedő fejlődést. A filogenetika egyáltalán nem nyugodott kísérleti alapokon. Sőt ha az örökléstan atyja **Mendel** egzakt vizsgálataira gondolunk, akkor éppen a fajok államodóságának bizonyítékát látjuk ezekben.

★

Feljutottunk a biológia jelen korszakához. Ezt a kísérletkezés jellemzi. A kísérletező technikák fejlődésével nagy lendületet kapott az élettan (fiziológia) minden ága. Az e téren dolgozó kutatók seregéből itt csak 4 nevet emelünk ki; **Szent-Györgyi Albert** főleg élettan- és fiziológiai kutatásokkal foglalkozik, a biológiai égek s az izommozgás kémiai mechanizmusára vonatkozó kutatásai alapvetőek; **Gimesi Nándor** főleg a növényélettan területén működik, főleg sejttani vonatkozásban. A sejtekben rejlő örökítő-állomány vizsgálata, az ún. kromoszómák szerveződésének kérdése, egyik legérdekesebb és legmódernebb problémája ennek a kutatáskörnek. **Huzella Tivadar** a szövetek organizálódásának kísérletes vizsgálatával (szövettenyésztés) jutott értékes eredményekre. **Orsós Ottó** (†1939) a sejtosztódás mechanizmusával és a növénysejtek szerveződésével foglalkozott.

A jövőre nézve kétségtelennek látszik, hogy útban vagyunk egy olyan biológia felé, amely egzakt tudomány. Valószínű továbbá, hogy a biológia egyre inkább érvényesülni fog a jövődő társadalmának alakításában is. Mint világnézet-formáló tényező szintén szerepezhet jut, érdekes módon éppen ellentétesen a közelmúlthoz képest. Míg a régebbi materializmus úgyszólván a biológia gyermeke volt, ma már határozottan spirituális irányba mutat a biológia fejlődésvonala.

Irodalom.

Bartucz: Fajkérdés-fajkutatás (1941).
Berkalanffy: Theoretische Biologie (1932).

- Dr. Sch:* Die Biologie als selbständige grundwissenschaft (1893).
 « : Der Vitalismus als geschichte und als Lehre (2. kiad. 1922).
 « : Philosophie des Organischen (4. kiad. 1928).
 « : Der Maschine und der Organismus (1935).
 « : Wirklichkeitslehre (3. kiad. 1930).
- Dudich:* Az élettudomány belső tagozódása (Allattani Közl. 1938).
- Halldane:* The Philosophical Basis of Biology (1931).
 « : Die Philosophie eines Biologen (német ford. 1936).
- Hartmann:* Naturwissenschaft und Religion (1940).
- Herbert-Nilsson:* A fejlődés gondolata és a modern biológia (magyar ford. 1945).
- Huzella:* Az élet tudománya (1937).
- Meyer:* Ideen und Ideale der Biologischen Erkenntnis (1934).
 « : Kriesenepochen und Wendepunkte des Biologischen Denkens (1935).
- Neerhuard:* A XX. század feladata. (magyar ford. 1940).
- Reisk:* Entelechia (Term. Tud. Közl. 1940).
- Sexmann:* Experimentelle Beiträge zu einer Theorie der Entwicklung (1936).
- Verzüll:* Theoretische Biologie (2. kiad. 1928).
 « : Umwelt und Innenwelt der Tiere (2. kiad. 1921).
- Uherkovich:* A korszerű biológiai oktatás (1940).
- Wenzl:* Metaphysik der Biologie von Heute (1938).
 « : Wissenschaft und Weltanschauung (1936).
 « : Philosophie als Weg von den Grenzen der Naturwissenschaft an die Grenzen der Religion (1939).
 « : Das Leib — Seele — Problem (1933).
- Zimmermann:* Az élet ritmusa (Term. Tud. Közlöny 1942).
 « : Természettudomány és viláslás hit (Term. Tud. Közlöny. 1942).
- Az esztergomi ká. nyári egyetem* 1934. évi előadásai (Korda kiad.)
Dr. Freyó Vilms: egy. adjunktus.

IRODALMI ÚTMUTATÓ

A Melanchthon=jubileumhoz

Febr. 16-án volt Melanchthon Fülöp születésének négyszázötvenedik évfordulója. Az évforduló alkalmából természetesen megeléknküő érteklődés, sőt tanulmányozás megkönnyítését kívánja szolgálni az alább következő útmutató a Melanchthonra vonatkozó irodalomban.

Alapvető és lehető teljes bibliográfiai tájékozódáshoz nélkülözhetetlen **Schottenloher Karl:** Bibliographie zur deutschen Geschichte im Zeitalter der Glaubensspaltung 1517—1585. c. hatalmas (6 kötetes) művének II. kötete (Leipzig, 1935); a Melanchthonra vonatkozó irodalom a 1503—1512. számok alatt található. Ez a mű nagyobb tudományos könyvtárainkban és az egyetemek történelmi intézeiben bizonyára megtalálható. Jól használható még **Wolff Gustav:** Quellenkunde

der deutschen Reformationsgeschichte, 3 kötet (1915—1923). — Az egyháztörténelmi kézikönyvek is közlik a fontosabb irodalmat. Különösen bőséges bibliográfiái anyagot nyújt a **Krüger** féle Handbuch der Kirchengeschichte für Studierende III. kötete (**Maurer—Hermelink:** Reformation und Gegenreformation, 2. kiadása 1931). Továbbá az elterjedtebb theologiai lexikonok, a régebbi Herzog-Hauck-féle Realenzyklopaedie, az újabbak közt a Die Religion in Geschichte und Gegenwart 2. kiadása (III. köt. 2082. hasábj. és a Calwer Kirchenlexikon II. kötete (188. lap).

Melanchthon m'ntáinak gyűjteményes kiadását a **Corpus Reformatorum** első 28 kötete tartalmazza (közkeletű rövidítése: CR; megjelent 1834—1860 között, Bretschneider K. G. és Bind-

seil H. E. kiadásában). A hiányokat a Verein für Reformationsgeschichte külön bizottsága a **Supplementa Melanchthoniana** eddig még befejezetlen sorozatában teszi közzé (1910 óta). Bővebb felsorolást s. Schottenloher i. m. 1545—468. sz. alatt. Egyéb aforizmák, tanulmányok s irodalmi közlemények találhatóak még az Archiv für Reformations-Geschichte évfolyamaiban (a Verein f. Ref.-Gesch. folyóirata). Melanchthon legfontosabb iratai közül külön is hozzáférhető a **Loci, Piitt-Kolde** kiadásában: Die Loci Communes Philipp Melanchthonis in ihre Urgestalt (4. kiad. 1925). Ez egyúttal egy bevezető tanulmányt is tartalmaz Mel. teológiai fejlődéséről a Loci megjelenéséig. A Loci német fordítása **Schad Friedrich**től; Philipp Melanchthon, Grundbegriffe des Glaubens (München, 1931). Az Agostai Hitvallás, ennek Apológiája és a pápa hatalmáról és elsőségéről szóló Traktátus a hitvallási iratok ismert kiadásában található.

A Melanchthonra vonatkozó nagyobb szabású összefoglaló munkák közül néhányat külön is meg kell említeni. Legteljesebb életrajza **Elifinger Georg**tól: Philipp Melanchthon. Ein Lebensbild. (Berlin 1902. — 624 lap.) — Tudományos s főleg pedagógiai munkásságának részletes ismertetését nyújtja, bőséges régebbi irodalommal **Hartfelder Karl** Phil. Mel. als Praeceptor Germaniae (Berlin, 1889, — 687 lap). — A korábbi jubileumi megemlékezések közül kiemelendő **Cohrs Ferdinand**: Phil. Mel. Lebenslehre. (1897. — 76 lap.) Kiegészíti Hartfelder bibliográfiáját.) — **Sell Karl**: Phil. Mel. und die deutsche Reformation bis 1531 (1897. — 127 lap).

Melanchthon teológiájának régebbi feldolgozása **Herrlinger**: Die Theologie Melanchthons in ihrer geschichtlichen Entwicklung und im Zusammenhang mit der Lehrgeschichte und Cultur-bewegung der Reformation (Gotha, 1879. — 468 lap). — Legújabb, Melanchthon iratait bőségesen szövegjuttató és részletes bibliográfiát is nyújtó munka **Engelland Hans**: Melanchthon, Glauben und Handeln (München, 1931. — 608 lap). — Egyéb, Melanchthon teológiáját a reformáció történetével összefüggésben tárgyaló munkák: **Tschackert Paul**: Die Entstehung der lutherischen und reformierten Kirchenlehre (Göttingen, 1910.)

— **Seeberg Reinhold**: Lehrbuch der Dogmengeschichte. IV. köt. 2. része (Erlangen—Leipzig, 1920). — **Ritschl Otto**: Dogmengeschichte des Protestantismus; első két kötete (1908, 1912.). — **Weber Hans Emil**: Reformation. Orthodoxie, Rationalismus c. művének eddig 2 kötetben megjelent I. része (Gütersloh, 1937., 1940.). — Végül ebben az összefüggésben figyelembe veendő még **Eiert Werner** nagyszabású munkája: Morphologie des Luthertums (2 köt. München, 1931—32). Névmutatója segít a kellő tájékozódáshoz. Az egyes részletekírésében ezeknek a fontosabb munkáknak bibliográfiai jegyzékei igazítanak el.

A magyar irodalomból, a kisebb népszerű ismeretéseket mellőzve, elsősorban **Stromp László** Melanchthon szüretésének négyszázadik évfordulójára írt megemlékezését kell számba venni; megjelent »Praeceptor Germaniae« címen a Protestáns szemle 1897. évfolyamában. — Egyébként a magyar egyháztörténeteket éltető Melanchthonnak Magyarországhoz való viszonya, illetve a magyarországi reformációra gyakorolt hatása érdekelt és érdekli. Az erre vonatkozó régebbi irodalomból **Frankó (Frankl) Vilmos**: Melanchthon és magyarországi barátai c. tanulmánya említendő (Századok, 1874., külön és német nyelven is); továbbá **Stromp László**: Magyarország és Melanchthon. (Csvény, 1917—1920. — Ő Melanchthon nevének »Melanthon«-ra egyszerűsített formájához ragaszkodik. A tudományos irodalom azonban mindenütt az eredeti teljesebb formát használja.) — **Payr Sándor**: Batizi és Melanchthon (Ev. Egyházi Élet, 1915. évf. 50. sz.) — Magyarországi vonatkozású Melanchthon-émlékek elszórtan találhatóak a Szent István-Társulat kiadásában megjelent ötkötetes külföldiadványban; Egyháztörténelmi Émlékek a magyarországi hitújítás korából. — úgyszintén a Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattárban s egybeült (Prot. Szemle, Keresztyén Igazság stb.). **Krizsko Pál** külön ismertetette Mel.-nak Körömcébánya város tanácsához írt levelét.

Melanchthonnak a magyar reformáció iskolágyére gyakorolt hatásával számos iskola- és neveléstörténeti munka foglalkozik. Említést érdemel **Daxer György**: A külföldi iskolalátogatás hatása a hazai protestáns nevelésügy fejlődésére (Békéscsaba, 1909) és **Szelényi Ödön**: A magyar ev.

iskolák (nevelés) története a reformációtól napjainkig (Pozsony, 1917). Itt említenéd még **Fraknói (Frankl) Vilmos** régebbi műve: *Hazai és külföldi iskolázás a XVI. században* (1873).

Theológiai síkon különösen két vonatkozásban foglalkoztak eddig nálunk Melanchthon hatásával: a magyarországi kryptokálvinista vitákkal kapcsolatban, valamint azzal a kérdéssel, hogy mennyiben volt Mel. hatása útegyengelőre Magyarországon a svájci (helvét) reformatori irány elterjedésének. Az előbbi kérdéshez figyelembe veendő **Ráth György**: *A felsőmagyarországi kryptokálvinisták hitvitázó irodalmáról* (Irodalomtörténeti Közlemények, 1892—93). — V. ő. még **Bruckner Győző**: *A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen I.* (Bp. 1922) és **Pukán-szky Béla**: *A magyarországi német irodalom története I.* (Bp. 1926) megfelelő részeivel és irodalmi utalásaival. — Melanchthonnak a magyarországi helvét irányú reformáció útegyengetésében való döntő szerepét különösen **Pokoly Lószef** hangsúlyozta: *Az erdélyi ref. egyház története I.* (Bp. 1904). A problémát némileg enyhített beállításban újabban **Asztalos**

Miklós vetette fel: *A wittenbergi egyetem és a magyarországi kálvinizmus* (A Bécsi Magyar Történeti Intézet Evkönyve, 1932) és **A wittenbergi egyetem magyar hallgatóinak nyelvismérete a XVI. században (Egyetemes Philológiai Közöny, 1932) c. tanulmányaiban. A kérdéshez hozzászólt még **Sz. L.** (Hegyen épített város. 1933. febr. 23. sz.), **Zoványi Jenő**: *A nyelvtudás viszonya a helvét reformációhoz* (Emlékkönyv Balassa Józsefnek, 1934) és **Révész Imre**: *Szemponok a magyar »kálvinizmus« eredetének vizsgálatához* (Századok, 1934 és »Tegnap és ma és örökké...« Debrecen, 1944). Melanchthonnak a szerepét a magyarországi »kálvinizmus« kialakításában legújabban erősen korlátozza **Bucsag Mihály**: *Szegedi Gergely debreceni reformátor, a kálvini irány úttörője hazánkban* (Bp. 1945) c. tanulmányában.**

Melanchthon szerepe és hatása a magyarországi reformáció történetében tehát még részletekben menően tisztázandó feladata hazai egyháztörténetírásunknak. Jó lenne, ha a mostani évforduló ösztönzést adna ennek az érezhető hiánynak a pótlására.

Dr. Wiczian Desző.

Újszövetség-fordításomról

1896 október első hetében foglaltam el a pozsonyi egyetemes theológiai akadémián az újszövetségi írásmagyarázat tanszékét. Az első tárgyam János evangélioma volt. Ettől fogva mind a mai napig úgyszólván napi foglalkozásom volt az újszövetség. Iratait egyenként behatóan vizsgálgattam és tanulmányoztam. Ma, ötven esztendő elmúltával Isten kegyelméből végre pontot tehetek a tanulmányozás és vizsgálatás végére. Nem mintha teljesen befejezetlenek mondhatnám munkámat, hanem mert időm e földön lassanként lejár s erőm is fokónként töredezik.

Nemsokára napvilágot lát majd fordításom. Hiszem, megengedi még az én jó Istenem, hogy hosszú időn át soha el nem fáradó kitartással végzett munkám gyümölcsét készen láthassam. Lesznek benne szokatlan for-

mák, talán újítások is, de lesznek helyesbített értelmezések is. Helyénvalónak tartom, hogy ezekről rövid tájékoztatót közöljek.

Fordításomban a fősúlyt a megérthetőségre helyeztem. Az Újszövetség iratait a ma nyelvén a ma embernek kell megszólaltatnunk. Lehetőleg arra törekedtem tehát, hogy az evangélisták és apostolok írásait úgy szólaltassam meg, amint azt maguk írták volna meg, ha magyarul írták volna. Így is sokszor kellett megalkudnom a szinte leküzdhetetlen nehézségekkel. Igyekeztem ugyan a szótári értelem érvényesítésére is, de elsősorban és kiváltképpen azt tartottam szükségesnek, hogy a szent könyvek olvasói ne többet és ne kevesebbet, se mást ne értsenek, mint amit és amennyit az írók akartak értetni. Erőszakot azonban még e jogosult

főcél érdekében sem követtem el az eredeti szövegen.

Fordításom alapszövegül a Nestle-féle görög szöveget (Editio duodecima recognita. Stuttgart 1923.) vettem, de egybevetésül a londoni 1934. évi kiadást is használtam.

Fordításomban a fejezetekre való tagolást teljesen mellőztem. Tudjuk ugyanis, hogy a Biblia fejezetekre és versekre való tagolása a gyarlónál is gyengébb. Jó volna nemzetközi megállapodás alapján újból feltagolni a Biblia szövegét. Mert bizonyos, hogy az egyes könyvek szerzői nem írják fejezetek és versek szerint mondanóikat. Hogy az olvasást és a megértést megkönnyítsem, de meg az idézést és az utánanézését is segítsem, a fejezeteket feltűnőbb számokkal jeleztem, a verseket pedig a lapok széleire rakattam. A külső tagolás helyett tehát a belső megértés megkönnyítésére fektettem a súlyt. A verseket a szövegben apró csillagok jelzik. Ilyenmódon az olvasás folyamatossága nincsen megzavarva.

A párhuzamos helyeke: a verseknek megfelelően minden egyes lap alján megtalálja az olvasó.

Az egyes könyvek előtt a szerzőről, az írás körülményeiről és céljáról rövid tájékoztatást közlök, hogy az olvasót a találgatástól és a tájékozatlanság nyomászól érzésétől megkíméljem. Rövid kortörténeti és szómagyarázó tudnivalókat is szívesen közölnék, de ezek a munka terjedelmét nagyon megnövelnék, amit pedig a mai viszonyok közt a papírhány miatt és a munkabér nagysága miatt kerülnöm kellett.

A könyvek mindegyikét tartalomjegyzékkel láttam el. És ezt a könyvek elejére tettem, hogy az olvasó teljes tájékozottsággal foghasson az olvasáshoz. A tartalomjegyzék a könyv gondolatmenetét lehető hűséggel igyekszik visszaükrözni s az evangéliomoknál Jézus életének történeti folyamatát is szemléltetni törekszik. A tartalomjegyzék tehát valóban elenches, kimutatás, tükör.

Az Újtestamentum utolsó könyvét az eddigitől eltérően *Látomások Könyvének* nevezem. Az eddigi elnevezésnek: *Jelenések Könyve*, semmi értelme nincs. A jelenés egészen más jelent, mint amit a könyv tartalmaz és mondani akar. A könyv görög neve: Apokalüpszis. Az apokalüptó íge azt jelenti, hogy valami lezárt,

rejtett dolgot feltárok, a láthatatlant láthatóvá teszem, a lecsukottat felnyitom, a titkot napvilágra hozom. Jézus feltárja János előtt azokat a titkokat, amelyek még csak a jövőben fognak megtörténni. Es János mindezeket látja és leírja. Ez a szó: *láttam* (eidon) negyvenkétszer van megcibben a könyvben, azért nem is lehet más a könyv helyes címe csak ez: *Látomások Könyve*.

Fordításom folyamán sokszor voltam kénytelen megszokott, de még nem felelő kitételeket megváltoztatni. A megszokottság ugyanis nem törvényesíthet helytelenségeket. Csak néhányat említek. Máté 10,16-ban olvassuk: *Legyetek okosok mint a kígyók és szelídek mint a galambok.* Az eredetiben *akeraiosz* szó áll a galamb mellett. Kerannümi azt jelenti: *vegyíték, összekeverek, egyíték* valamit idegen cémével. *Akeraiosz* tehát azt jelenti: *vegytelen tiszta, magában álló, egyszerű, őszinte.* Kármori a *tiszta* szót használja, ami az eredeti szónak legjobban megfelel; de mert a magyar nyelvhasználatban némileg már megkopott a szó jelentése és a tisztaságot elsősorban a külsőre vonatkoztatjuk, félreértésre adhat alkalmat azt mondani: *legyetek tiszták mint a galambok.* Mert itt föltétlenül belső tisztaságról szól a Megváltó. Ha a szót abban az értelemben venné mindenki, ahogyan a következő kitételekben használjuk: *tiszta víz, tiszta bor, tiszta beszéd stb.*, akkor a *tiszta* szót a galambokra is szívesen használnám. A vonatkozás némi eltolódása miatt azonban így így fordítom: *tisztelekűek* mint a galambok. Mert belső minőségről van szó, nem külsőről.

A galambok jelzőjeként a svéd Biblia az ártatlan, ártalmatlan, a dán és a norvég az együgyű, az izlandi a hémisságnélküli (lásd az 1929 évi fordításomat), az olasz az egyszerű, az angol az ártatlan, jámbor szót használja. Káldi az együgyű szót tartja megfelelőnek, ámde ezt az értelem megváltozása miatt ma már nem használhatjuk. A legtöbb magyar fordítás a szelíd szót használja. Igen, de a szelíd szóra és fogalomra a görög a praüsz vagy eilikrin'a szót használja. Az *akeraiosz* szó szelíd értelemben sohasem fordul elő. Róma 16,19-ben azt jelenti, hogy a hívők a rosszra nézve legyenek tiszták, ártatlanok, akiknek a lelkében nem

vegyül a rossz és a jó. (v. ö. I. Kor. 14,20 népiázete). Fil. 2,15-ben a szó jelentése árcatlan, az amemptosz vagyis arcsoktalan szó áll mellette. A magyarban legjobban visszaadja az eredeti értelmét ez a kitétel: (lélekben) tiszták, vagy tisztalelkűk. A szelid szó semmiképpen nem felel meg az eredeti szövegnek.

Lukács 14,26-ban azt olvassuk a Károli-féle fordításban: Ha valaki hozzám jó és meg nem gyűlöli atyját, anyját stb. A gyűlölésre való ez a feltűnő felhívás nem illik Jézus ajkára és nem egyeztethető meg az evangéliom tanításaival. Itt a mise'n szó első szótári jelentése téveszti meg a fordítókat. A mise'in ige azonban nem csak azt jelenti: gyűlölni, hanem azt is, ami a gyűlölés természetes következménye, hogy elfordulunk valamitől, mellőzünk és elhagyunk valamit amivel nem akarunk többé lelki kapcsolatban maradni. Így az ige azt is jelenti: elítélni, lebecsülni, nem helyeselni, stb. Ilias 17,272-ben azt olvassuk, hogy Zeüs nem helyeselte, nem méltatta, sőt lenézte Patroklos ama tettét, hogy a kutyákat zsákmánnyá tette (misesen d ara min deión küszí kürmü genesztai). Jézus tehát nem a szülők meggyűlöléséről beszél, hanem azok mellőzéséről, elhagyásáról, ha Krisztus és a szülők közt kell választani.

De példát hozok arra is, hogy megtartok olyan megszokott kitétel, amelyet nagyon is vitathatnánk.

Lukács 2,14 az angyalok karácsonyi énekét közli. A szöveg felett már sokat vitatkoztak, de lehet is. Az eredetiben a gondolat és a forma párhuzama igazán gyönyörű:

Dicsőség a magasságokban Istennek,

Békesség a földön az embereknek.

Az emberek mellett azonban egy jelző van: milyen embereknek szól az a békesség? A görög szó ez: *eüdokiasz*. Hogy néhány kódexben eüdokia áll, az ne zavarjon bennünket, mert ha nominativusban állna a szó, akkor két ajándékról volna szó, ami megzavarná a mondas gyönyörű párhuzamát és követelné a hiányzó *kai* szót is. A szó tehát csak genitivus lehet. Az eüdokeó ige jelentése: gyönyörködni, tetszést találni, megelégedni valamivel, jónak tartani, helyeselni valamit, elfogadni, beleegyezni stb.

Az eüdokia szó az Újtestamentomban többnyire Istenre vonatkozik.

Kol. 1,19-ben azt mondja az apostol: Úgy tetszett Istennek, hogy a Krisztusban lakozzék a teljesség. Máté 11,26-ban s a vele párhuzamos helyen Jézus mondja: Úgy tettiszetted, Atyám! Efez. 1,5 és 9-ben szintén az Isten jótetszéséről van szó. Nagyon érdekes az eüdokia szó használata Fil. 2,13-ban: Isten az, aki bennetek mind az akarást, mind a véghezvitelt munkálja *hiper tész eüaokiász*. A régi magyar fordításokban ez áll: az ő tetszéséből, az ő jókedvéből. Igen, de az eredeti szövegben hüper áll. Ez pedig a genitivussal mindig a célt jelöli meg. Isten azért adja az embernek az akarást, mind a véghezvitelt, hogy tetszésére legyen Istennek, tehát hogy az ő megalégedését megnyerje.

Az eüdokia szó azonban sokszor vonatkozik az emberre magára is. Így Róma 10,1-ben az apostol a maga szívének gyönyörűségéről beszél. Fil. 1,15-ben viszont az emberek nemesszándékáról szól. II. Thessz. 1,11-ben a jötevés öröme és gyönyörűségére utal az apostol. Így hát az eüdokia emberi tulajdon is lehet.

Az angyalok karácsonyi énekében tehát az eüdokia szót Istenre is, az emberekre is vonatkoztathatjuk. Ha Istenre vonatkoztatjuk, akkor a szöveg ezt mondja: a földön békesség az istenektetsző embereknek. Ha pedig az emberekre vonatkoztatjuk, így kell megállapítanunk: a földön békesség a jóakarátú embereknek... En ennél maradok.

Pálmák a korinthusiakhoz írott első levele 13. részében a szeretetről ír gyönyörű dolgokat. Nem volna azonban szabad elfelejteni, hogy az apostol itt a szeretetet csakúgy személynek gondolja, mint pl. Salamon vagy a zsoltáíró a bölcsességet. Itt a szeretet cselekvő alany. Nem szabad hát jelzőkkel helyettesíteni az igéket. Ezért nem helyes azt mondani: A szeretet hosszútűrő, kegyes, hanem akkor a szöveget jó magayrsággal azt kell mondani: a szeretet tűr, kedveskedik. A fejezet első versében is olyan toldások vannak, amelyeket az eredeti szöveg nem helyesel. Ma így tudjuk: Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szölok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom. — Az eredeti szöveg pedig ezt mondja: Ha emberek vagy angyalok

nyelvén szólok is, de nincs bennem szeretet, zengő érc és pengő cimbálom lettem. Az eredetiben nincs szó hasonlításról.

Még csak pár rövid példát közlök a fordításokban mutatkozó eltérések szemléletére.

Lukács 18,1—8. Károliban így hangzik:

Monda pedig nekik példázatot is arról, hogy mindig imádkozni kell és meg nem restülni, mondván: Volt egy bíró egy városban aki Istent nem félt és embert nem becsült. Volt pedig abban a városban egy özvegyasszony és elméne ahhoz mondván: Allj bosszút értem az én ellenségemen. Az pedig nem akará egy ideig, de azután mondá ő magában: Jól lehet Istent nem félek és embert nem becsülök, mindazáltal mivelhogy nekem terhemre van ez az özvegyasszony, megszabadítom őt, hogy szüntelen reám járván ne gyötörjön engem. Mondá pedig az Úr: Halljátok mit mond ez a hamis bíró? Hát az Isten nem áll-e bosszút az ő választottaiért akik öhozzá kiáltanak éjjel és nappal, ha hosszútűró is irántuk? Mondom nektek, hogy bosszút áll értük hamar. Mindazáltal az embernek Fia mikor eljő, avagy talál-e hitet e földön?

Az eredeti szöveg pedig ezt mondja:

Példázatot mondott nekik arról, hogy szünetnélkül kell imádkozni és nem szabad befeláradni. Ezt mondta: Volt egy városban egy bíró. aki Istent nem félt, embert nem becsült. Volt ugyanabban a városban egy özvegyasszony is, aki elment hozzá és így szólt: Szolgáltass nekem igazságot az én ellenfelemmel szemben. Az egy ideig vonakodott, de azután így szólt magában: Noha Istent nem félek, embert nem becsülök, mégis igazához segítem ezt az özvegyet, mert terhemre van, különben örökké idejár és gyötör. Az Úr azt mondta: Halljátok amit ez a goncsz bíró beszél? Hát Isten nem szolgált-e igazságot az ő választottainak, akik hozzá éjjel-nappal kiáltanak és nem könyörül-e rajtuk? Mondom nektek, igazukhoz juttatja őket hamar. Mégis, ha az Emberfia eljön, talál-e majd hitet a földön?

I. Timótheus 3,1—7 a Károlai fordításában így hangzik:

Igaz ez a beszéd: ha valaki püspökséget kíván, jó dolgot kíván. Szüksé-

séges annakokáért, hogy a püspök eddhetetlen legyen, egy feleségű férfiú, józan, mértékletes, illedelmes, vendégszerető, a tanításra alkalmas; nem borozó, nem verekedő, nem rút nyereségre vágyó, hanem szelíd, versengésből ment, nem pénzsóvárgó; ki a maga házat jól igazgatja, gyermekeit engedelmességen tartja minden tisztességgel; (mert ha valaki az ő tulajdon házat nem tudja igazgatni, mimódon visel gondot az Isten egyházára?) Ne legyen új ember, nehogy felfuvalkodván az ördög kárhozatába essék. Szükséges pedig, hogy jó bizonyossága is legyen a kívülvalóktól, hogy gyalázatba és az ördög töribe ne essék.

Az eredeti szöveg pedig ezt mondja:

Hiteles beszéd ez: ha valaki felvigyázóságra törekszik, jó munkát kíván. Kell tehát, hogy a felvigyázó legyen feddhetetlen, egyszernősű férfi, józan, szerény, rendes, vendégszerető, tanítanítudó, nem borozó, nem veszekedő, hanem szelíd, békés, nem pénzéhes; aki az ő házat jól vezeti és akinek engedelmes, teljesen tisztaéletű gyermekei vannak, — mert ha valaki a maga háza élén sem tud megállni, hogyan gondolhatná az Isten gyülekezetét! Ne legyen zsengehitű, nehogy felfuvalkodván az ördög ítéletére kerüljön. Viszont kell, hogy a kívüllévők jó véleményvel legyenek róla, nehogy gyalázatba és az ördög törébe jusson.

Merőben helytelennek tartom az episzkoposz szót a püspök szóval azonosítani. Levalunk írása idején még csak vének és felvigyázók) presbiterék és episzkoposzok) álltak a gyülekezetek élén.

Ugyanígy nem tartom helyesnek, hogy a zsidó páska szót a mi húsvét szavunkkal helyettesítik. Az evangéliumok írása idején még nem volt a húsvét ünnepe. Kérdés, hogy Pál apostol is I. Kor. 5,7-ben a mi húsvéti báránunkról beszélve nem a zsidó páskabárányt érti-e? Azt hiszem igen mert különben az egybevétel sántítana. Helyesebb hát, ha az Újtestamentomban mindenütt megtartjuk a páska szót.

Sok lényegbevágó és kevésbé lényeges változtatásra mutathatnék még rá, de talán ennyi is elég annak igazolására, hogy fordításomban kizáróan az eredeti szöveghez való ragaszkodás vezetett.

D. Raffay Sándor.